

12. Pasko, Ya. I. (2006). Correlation of social state and information society in the context of measuring freedom, rights and property. *Skhid (East)*, 3 (75), 86—91 (in Ukr.).
13. Pasko, Ya. I. (2008). *Social state and civil society: cooperation versus confrontation*. Kyiv: PARAPAN (in Ukr.).
14. Breskaia, O. (2007). Introduction to the frontier theory. *Perekriostki (Crossroads)*, 1—2, 156—174 (in Rus.).
15. House, J.W. (1982). *Frontier on the Rio Grande: A political geography of development and social deprivation*. Oxford: Clarendon Press.
16. Kharitonovych, S. (2007). Building a frontier: Analysis of transformational Impulses. *Perekriostki (Crossroads)*, 1—2, 143—155 (in Rus.).
17. *European integration can improve human development in Ukraine*. (n.d.). Retrieved from <http://www.un.org.ua/ua/news/2008-05-13> (in Ukr.).
18. Panorama. Ukraine has worsened indicators. (2009, November 9). *Trud (Labour)*, p. 2 (in Rus.).
19. *UN International Conference on the problems of poverty overcoming*. April 16, 2008. Retrieved from <http://www.un.org.ua/ua/news/2008-05-13> (in Ukr.).
20. The Voice of people. (2007, April 20). *Trud (Labour)*, p. 2 (in Rus.).
21. *An unemployment rate has gained 7.9% in Ukraine in the first half of 2007*. (05.06.2007). Retrieved from <http://www.korespondent.net/main/43385> (in Ukr.).
22. Libanova, E. (2007, April 28 — May 11). For whom the cheap labor is benefit *Dzerkalo tyzhnia (Mirror of the Week)*, p. 10 (in Ukr.).
23. Golovakha, E. & Gorbachyk A. (2008). *Social changes in Ukraine and Europe : according the results of «European Social Survey» 2005—2007*. Kyiv. : Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine (in Ukr.).

УДК: 323.2 (477)

Красвий О. Д.*

кандидат географічних наук, доцент
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
Київ, Україна. enot_roma@ukr.net

Красвий Р. О.

аспірант, Київ, Україна. enot_roma@ukr.net

ПРОБЛЕМИ НА ШЛЯХУ КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ЇХ ПОДОЛАННЯ

Анотація. Досліджено проблеми на шляху консолідації українського суспільства на сучасному етапі з урахуванням соціальних і національних вимірів, позитивного історичного досвіду деяких європейських країн. Запропоновано бачення механізму соціального відродження України. Аналізується роль основних факторів консолідації українського суспільства: національної ідеї, соціальної захищеності населення, впровадження в ньому принципів демократії, соціальної справедливості, партнерства, солідарності і взаєморозуміння.

Ключові слова: суспільство, консолідація, соціальна політика, національна ідея, Європейський Союз, Митний Союз.

Аннотация. Исследуются проблемы на пути консолидации украинского общества на современном этапе с учетом социальных и национальных аспектов позитивного исторического опыта некоторых европейских стран. Предлагается видение механизма социального возрождения Украины. Анализируется роль основных факторов консолидации украинского общества: национальной идеи, социальной защищенности населения.

* Kraevyi O. D., Ph.D. in Geografy, Associate Professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine. enot_roma@ukr.net

Kraevyi R. O., Post-graduate student, Kyiv, Ukraine. enot_roma@ukr.net

PROBLEMS ACCORDING THE WAY OF CURRENT STAGE CONSOLIDATION OF UKRAINIAN SOCIETY AND DEFINING APPROACHER OF THEIR OVERCOMING

ня, утвердження в обществe принципoв демократии, социальной справедливости, партнерства, солидарности и взаимопонимания.

Ключевые слова: общество, консолидация, социальная политика, национальная идея, Европейский союз, Таможенный союз.

Abstract. *The problems on the way of consolidation of Ukrainian society under the current stage of development of Ukraine are analyzed with respect to historical and practical experience of consolidation of population of some stable European countries. The basic factors of positive experience of social cohesion and mutual understanding of representatives of society in countries with successful economies and democratic foundations are discussed. Among the basic factors under discussion regarding consolidation of Ukrainian society are: national idea, social security of population, economic prosperity, introduction into social life principles of democracy, social justice, partnership, solidarity and mutual understanding. It is examined the problems of economic and social development of Ukraine in historical retrospective and up to date stage of development. Authors analyze sectors of national economy that could provide positive perspective for consolidation of society. Mechanism for consolidation of Ukrainians is proposed with due regard to idea, program and practical deeds towards social revival of Ukraine.*

Keywords: society, consolidation, social politics, national idea, European Union, Customs Union.

Постановка проблеми. Як показує історичний досвід, найбільших успіхів у соціально-економічному розвитку та створенні умов національної безпеки досягають країни з високим рівнем консолідації суспільства. Поняття «консолідація суспільства» ми розуміємо як об'єднання суспільства чи групи людей навколо зрозумілої для нього і, водночас, актуальної ідеї чи мети. Основними чинниками консолідації суспільства є його об'єднання навколо мети захисту Вітчизни, національної ідеї та формування потужної національної економіки з метою підвищення добробуту населення та його соціального захисту.

Прикладом консолідації є формування антигітлерівської коаліції країн світу в роки II світової війни з метою об'єднання своїх економічних і військових можливостей заради спільної перемоги над надзвичайно сильним ворогом, яким була нацистська Німеччина та її сателіти. При цьому військова й економічна могутність Німеччини в цей період ґрунтувалася не лише на потужній військовій техніці, а й на сліпій вірі в злочинні ідеали націонал-соціалізму переважної більшості населення країни. Отже, досвід показує, що консолідована діяльність навіть невеликих груп людей для досягнення поставленої мети може давати значні позитивні результати. Наочним прикладом значення консолідації груп людей є об'єднання футбольних уболівальників — «фанатів» під час матчів їхніх команд, що виступає важливим чинником перемоги їхніх улюбленців.

Для України на сучасному етапі, коли ще триває розбудова державності, проблема консолідації суспільства має надзвичайне значення, позаяк від обрання вірного шляху її розв'язання залежить, чи здатна держава та її народ раціонально використати всі свої багатства. Відповідно, від консолідації українського суспільства залежить, чи буде Україна в числі успішних держав. Наукові напрацювання у даному напрямі наблизатимуть державних діячів до осмислення проблеми, а, отже, сприятимуть розробці програм, що реально впливатимуть на подальший розвиток суспільства і держави.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Зважаючи на актуальність проблеми консолідації українського суспільства на етапі розбудови держави, цій проблематиці було присвячено численну кількість робіт, серед яких на основну увагу заслуговують праці академіків НАН України Пахомова Ю. [1, 390—482], Юхновського І. [2], Литвина В. [3], політологів, зокрема Луцишин Г. [4], Нагорної Л. [5], видатних економістів, зокрема Пасхавера О. [6], суспільно-політичних діячів, Діака І. [7], істориків [8] та багатьох інших. Отже, отримані дослідниками результати потребують їх інтеграції та осмислення в контексті історичного досвіду вітчизня-

ного та успішних країн світу, а також аналізу негативного досвіду, який також слід ураховувати.

Метою статті є визначення основних чинників і шляхів консолідації українського суспільства з урахуванням накопичених наукових розробок і досвіду передових європейських країн.

Основні результати дослідження. У Радянському Союзі об'єднуючим фактором була ідея побудови комуністичного суспільства, як такого, яке могло забезпечити високий рівень розвитку продуктивних сил і на базі нього добробут населення та високий рівень його соціального захисту. Але реалізувати на практиці цю ідею було неможливо, оскільки не можна виконати основний закон комунізму: «Від кожного за здібностями, кожному за потребами». Існує загроза дисонансу, можливостей і потреб, а також появи паразитичного прошарку суспільства, потреби якого не співмірні із бажаннями вкладати свої можливості. Тобто, в даний час побудувати комунізм не можливо — це утопія. Тому і об'єднати суспільство навколо нездійсненої мети нереально. Це і стало однією з причин краху колишнього СРСР.

У сучасних глобальних процесах розвитку та підвищення конкурентоспроможності країн світу консолідація суспільства набуває дедалі важливішого значення. Лише консолідоване суспільство здатне спільними зусиллями вирішувати ті проблеми та виклики сьогодення і забезпечувати максимальний поступальний соціально-економічний розвиток своїх країн. З іншого боку, консолідація суспільства можлива лише в умовах його здатності реалізувати на практиці національну ідею та забезпечити високий рівень соціальної захищеності і добробуту населення. Тобто всі названі категорії розвитку суспільства: консолідація — національна ідея — соціально-економічний розвиток — тісно взаємопов'язані між собою та взаємообумовлені. Визначальним у вирішенні цих завдань є здатність держави насамперед забезпечити можливості швидких темпів її соціально-економічного розвитку. Водночас для України на сучасному етапі характерним є високе безробіття, малі бюджет і пенсійний фонд, велике розшарування між більшістю бідних і невеликою групою надбагатих громадян і відсутність соціального захисту найбідніших верств населення. Усе це є перешкодою на шляху консолідації українського суспільства в напрямі до цивілізованого і демократичного розвитку.

Проблеми соціальної політики, зокрема соціальний захист населення, були і залишаються провідними і найважливішими в діяльності урядів переважної більшості розвинутих країн світу, а саме: Європейського Союзу, США, Канади, Японії та інших держав. При цьому, соціальна політика цих держав, яка є основною передумовою консолідації як мононаціональних, таких, як Швеція, Фінляндія, Норвегія, Японія та ін., так і полінаціональних країн, таких як США, Канада, Австралія та ряду Європейських країн, де тепер проживають мільйони мігрантів, зокрема у ФРН, Франції, Великій Британії, Італії. При цьому соціальна політика та високий рівень добробуту населення в цих країнах не просто декларуються їх урядами, а мають реальне підґрунтя. Прикладом цього є комплексні програми економічного реформування; зокрема, таку висунув 2009 р. кандидат у Президенти США Б. Обама. Програма передбачала скорочення дефіциту державного бюджету за 10 років до 4 трлн дол. США, створення нових 600 тис. робочих місць за рахунок розвитку газової промисловості, розвиток науки і освіти, прийняття на роботу 100 тис. учителів математики тощо [9]. А це нові надходження у вигляді зборів до пенсійних фондів і бюджету цієї країни та значне зменшення навантаження на фонд допомоги з безробіття.

Економіка розвинутих країн Світу має соціальний напрям розвитку. Галузі, що виробляють товари народного споживання (група Б), дають від 60 % до 70 % об-

сягів промислового виробництва цих країн. Як показує досвід, названі товари швидко реалізуються (за умови їх конкурентоспроможності за якістю та ціною), що дозволяє швидко повернути витрачені на їх виробництво кошти, а отримані прибутки використати на розширення виробництва, а також на підвищення зарплати працівників, а звідси — збільшити податки у бюджет і пенсійний фонд.

Група А, галузі якої виробляють засоби виробництва, є потужним фундаментом національної економіки розвинутих країн і покликана забезпечувати засобами виробництва галузі соціального комплексу. Слід зауважити, що комплекс галузей групи Б, крім виробництва товарів народного споживання, включає також соціальну сферу: освіту, культуру, мистецтво, фізкультуру, медицину, житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування населення тощо. У США і країнах Європейського Союзу вже давно зрозуміли, що сконсолідувати можна передусім освічене та фізично і духовно сильне населення, яке має матеріальний добробут і віру в щасливе майбутнє наступних поколінь. Тому найбільші інвестиції в розвинутих країнах вкладаються у соціальний комплекс, високий рівень розвитку якого та соціальна захищеність населення через високі заробітні плати й пенсії, пов'язані з високою продуктивністю праці, різноманітні пільги і доплати, добре розвинені страхову медицину, житлово-комунальне господарство, освіту і науку, є запорукою консолідації громадян. Для вирішення цієї проблеми в Україні необхідно мати ефективну та високорозвинуту економіку, здатну забезпечити певною мірою працездатне населення необхідною кількістю робочих місць і сформувавши потужний бездефіцитний бюджет і пенсійний фонд.

У 1991 р., коли Україна лише почала формуватися як незалежна, суверенна держава, українське суспільство мало всі необхідні передумови для прискорених темпів поступального соціально-економічного розвитку в умовах ринкової економіки. Зокрема, це потужні виробничий, демографічний, науково-технічний і один із найбільших у світі природно-ресурсний потенціали. Отже поступальний соціально-економічний розвиток і зростання на базі цього добробуту всього населення повинні були стати основою його консолідації.

Наведені приклади соціально-економічного поступу розвинутих країн мають бути взірцем для подальшого соціально-економічного розвитку українського суспільства та його консолідації на базі цього як нині, так і в перспективі.

Після отримання Україною незалежності в 1991 році насамперед консолідація усього суспільства стала однією з найважливіших проблем молодій державі. Складність ситуації, в якій опинилася молода держава, обумовлювалася низкою чинників, серед яких: Україна — це не лише багатонаціональна держава, хоч і за домінування в структурі населення етнічних українців (72 % усього населення [10]), але й те, що західні та південно-західні регіони тривалий час розвивались у складі сусідніх держав. Так, Волинська, Рівненська, Львівська, Тернопільська та Івано-Франківська області досить значний період перебували у складі Польщі; Закарпатська область — у складі спочатку Австро-Угорщини, потім Чехословаччини; Чернівецька область (Північна Буковина) та Південна Бессарабія (сучасна південно-західна частина Одеської області) — у складі Румунії. Кримський півострів (теперішня Автономна Республіка Крим) увійшов до складу України, як відомо, в 1954 р. Усе це сприяло поселенню на цих, історично українських землях, значної частини населення з колишніх метрополій. Крім того, ці регіони з об'єктивних причин відставали в соціально-економічному розвитку від решти регіонів України.

Крім цих проблем необхідно відзначити також ту особливість сучасного українського суспільства, що в ньому є значна група людей, які здійснюють деструктивну політику проти консолідації народу України. Особливо розколює суспільство країни штучно роздмухане мовне питання, а також популістські підходи до визна-

чення інтеграційних напрямів її розвитку: особливе місце належить проблемі вибору між Європейським Союзом і Митним Союзом. Саме це мав на увазі експрезидент України Л. Кучма, коли сказав, що національна ідея в Україні не спрацювала [11, 10]. У цьому є вина усіх президентів і урядів України, які нічого не зробили конкретними діями, щоб сприяти вирішенню вказаних вище проблем. Діяльність президентів та їхніх урядів слід було спрямовувати передовсім на соціальний і економічний розвиток країни, зокрема, зростання обсягів промислового і агропромислового виробництва, створення нових робочих місць, формування бюджету і пенсійного фонду та підвищення добробуту громадян. Це надзвичайно актуальні проблеми для України, яка ніколи не мала соціально-спрямованої економіки, тобто, ні в радянський період, ні в період незалежності.

Так, 1990 р. у структурі промислового комплексу України домінували галузі важкої індустрії, основним завданням яких був видобуток палива і сировини, виплавка металу, виробництво різноманітних знарядь праці, зокрема, обладнання і устаткування, а також величезних обсягів продукції військово-промислового комплексу. Достатньо зазначити, що наприкінці 1980-х рр. у СРСР нараховувалося 63,9 тис. танків, або майже в 2 рази більше, ніж в усіх країнах разом узятих, а також 76,5 тис. бронемашин та тисячі іншої металомісткої військової техніки [12, 414]. Чимало цих військових машин, зокрема танків, вироблялось і розміщувалося в межах України. Всю цю армаду потрібно було забезпечувати паливно-мастильними матеріалами, а також людськими ресурсами.

Це приклад того, як у той період бездумно використовувалися ресурси, і зокрема, метал, який можна було б скерувати на виробництво необхідних для народного господарства машин, зокрема тракторів, сільгосптехніки, транспортних засобів, в т.ч. легкових автомобілів, на які був величезний попит й існували довжелазні черги громадян, а також на виробництво побутових машин та інших товарів народного споживання, яких у країні бракувало для задоволення потреб населення. У зазначений період питома вага групи Б становила тільки 34 % обсягів промислового виробництва, тоді як для галузей групи А, що виробляють засоби виробництва, — 66 % [13, с. 110].

Унаслідок цього господарський комплекс України не мав соціальноспрямованого напрямку розвитку і не міг повною мірою забезпечити соціальний захист населення. Проте в 1990 р. в Україні працювало не лише все працездатне населення (28 млн осіб), а й 1,5 млн громадян пенсійного віку та 70 тис. підлітків, які з дозволу батьків могли працювати з 15 років. Тож до 1990-го року Україна мала потужний ринок праці. Дохідна частина її бюджету в цей період становила 60 млрд крб., або майже \$90 млрд за тогочасним курсом дол. (1 дол. — 63 коп.). Крім того, до 1990 р. всі підприємства матеріального виробництва, які формували бюджет країни, були в загальнодержавній власності і всі свої прибутки вкладали в розвиток соціальної сфери. За їх кошти будувалося житло для працівників, побутові майстерні, школи і дошкільні заклади, лікарні та будинки культури, здійснювалося будівництво автошляхів з твердим покриттям.

Відсутність безробіття та великого матеріального розшарування між людьми, безплатна медицина та освіта, а також матеріальна підтримка найменш соціально захищених верств населення були найважливішими чинниками консолідації населення України до 1991 року.

За останні 20 років унаслідок недолугих реформ економічний потенціал України різко скоротився і на 2011 р. становив близько половини потенціалу 1990 р. Особливо значні скорочення відбулися в галузях, що виробляють товари народного споживання. Так, питома вага легкої промисловості, однієї із найбільш важливих галузей у структурі виробництва товарів народного споживання, яка крім того

формувала в 1990 р. майже 800 тис. робочих місць, становила в УРСР 10,8 % обсягів тогочасного промислового виробництва. Водночас, у 2011 р. цей показник скоротився до 1% того промислового виробництва, що є нині. Відповідні показники по харчовій промисловості за названий період змінилися з 18,6 % до 15,8 %. [13, с. 123].

Одночасно внаслідок неконкурентоспроможності скоротилося виробництво товарів народного споживання і в машинобудівному комплексі: радіо- і телеапаратури, побутових машин, мотоциклів і велосипедів тощо. Відбувається скорочення чисельності працівників, зайнятих у наукоємних галузях [14, 8]. Ці скорочення супроводжувалися зменшенням на сотні тисяч кваліфікованих робочих місць, а також різким скороченням надходжень до бюджету і пенсійного фонду. Відбулося матеріальне розшарування населення на дуже багатих і дуже бідних, що мало досить негативні наслідки для консолідації українського суспільства.

Необхідно зазначити, що важливою передумовою розвитку економіки розвинутих країн є наявність у них середнього класу — великої частки економічноактивного населення з достатньо високим рівнем матеріального забезпечення, якого воно досягає за рахунок власної високооплачуваної праці. Тобто належність до середнього класу цих країн визначається не обсягом приватної власності, а рівнем грошових доходів та можливості їх заробляти. Тому саме середній клас у розвинутих країнах є опорою ринкових соціально-економічних перетворень та одним із найважливіших чинників соціально-економічної та політичної стабільності суспільства та його консолідації. Представники середнього класу стимулюють формування внутрішнього ринку товарів і послуг, є основними платниками податків і формування загальнодержавного бюджету та пенсійного фонду, мають досить вагомий голос у вирішенні політичних і економічних питань, усвідомлюють свої соціально-економічні інтереси та активно діють заради їх реалізації. Водночас низький відсоток представників середнього класу в Україні не сприяє її соціально-економічному розвитку, стабілізації політичної ситуації та консолідації всього суспільства.

Особливо важливу роль у соціально-економічному розвитку України, збереженні української етнічності (мови, культури, традицій і звичаїв тощо) та консолідації українського суспільства в усі часи відігравав агропромисловий комплекс. Цей комплекс включав не лише тисячі сільськогосподарських підприємств і сотні підприємств промисловості, які виробляли засоби виробництва для АПК та переробної ланки, а також виробничу та соціальну інфраструктуру. Реформи, які відбулися в українському АПК наприкінці 1990-х років та на початку ХХІ ст., мали в основному деструктивний характер. Ліквідація великих товарних господарств, якими були колективні господарства, унеможливила продуктивну й ефективну організацію праці. У той час, коли здійснювалося реформування АПК, колективні господарства потрібно було перевести в акціонерні товариства, кооперативи або в агрофірми, тобто зберегти великотоварне виробництво, а разом з ним сировинні зони численних переробних підприємств. Подрібнення і роздача землі в приватну власність не лише знищила в цілому ефективні форми організації виробництва сільськогосподарської сировини, й розбалансувала всю галузеву структуру АПК, зокрема науково обґрунтовані сировинні зони та потужності переробних підприємств. Це призвело до збанкрутіння та закриття багатьох із них. Особливо неправної шкоди було завдано цукробуряковому, плодоовочевоконсервному, молоко- та м'ясопродуктовому комплексам.

Найбільш характерним прикладом руйнації системотворчих галузей є трагедія цукробурякового комплексу України. Цей комплекс до 1990 року був найпотужнішим у світі. Він включав численні підприємства машинобудування, зокрема виробництво сільськогосподарських машин і тракторів для вирощування цукрових

буряків, обладнання для переробних підприємств, спеціалізованих транспортних засобів, 192 цукрові та 10 цукрорафінадних заводів. Цукровими буряками було засіяно 1,6 млн. га орних площ, а їх виробництво коливалось від 40 до 44 млн. т [13, с. 168]. Цей комплекс був одним з основних джерел формування потужної кормової бази для розвитку скотарства, яке налічувало 24,6 млн. голів, зокрема 8,5 млн голів корів, які давали майже 25 млн. т молока та забезпечували сировиною десятки молокозаводів. Виробництво яловичини сягало 1980 тис. т (45,6 % усього виробництва м'яса), що забезпечувало сировиною десятки м'ясокомбінатів та м'ясопереробних підприємств. [13, с. 182—186].

Україна до 1990 р. була найбільшим у світі виробником цукру із цукрових буряків (близько 6 млн т). При цьому для місцевого споживання використовувалося 2 млн. т, а решта — 4 млн. т — йшла на експорт та вивозилася в республіки Середньої Азії, звідки взамін довозилося волокно бавовни [13, с. 125]. На цій сировині в Україні працювали 3 бавовняні комбінати (Донецький, Херсонський і Тернопільський) та 10 бавовняно-прядильних фабрик. Бавовняні комбінати давали тканини для численних швейних і трикотажних фабрик. Це яскравий приклад розвитку господарства та створення сотень тисяч робочих місць, наповнення бюджету та пенсійного фонду.

Підприємства АПК, зокрема цукро-бурякового комплексу, в своїх регіонах за рахунок власних прибутків забезпечували розвиток соціальної сфери. Нині цукро-буряковий комплекс фактично цілком розбалансований. Посівні площі цукрових буряків різко скоротилися (до 500 тис. га), а валові збори їх коливаються від 12 до 16 млн. т [13, с. 160, 168]. Як наслідок, були розбалансовані сировинні зони цукрових заводів, більшість із яких стали банкрутами, розібрані і знищені. У даний час діє лише близько 60 заводів. Виробництво цукру (приблизно 2 млн. т) навіть не задовольняє повною мірою загальнодержавні потреби, й Україна перетворилася на імпортера цього продукту. Відсутні кошти для закупівлі бавовняної сировини, внаслідок чого бавовнопрядильні фабрики не працюють, а бавовняні комбінати завантажені сировиною не більше як на третину. Це призвело до різкого скорочення зайнятості в галузях легкої промисловості. Отже, в цукробуряковому комплексі, як і в усьому АПК, було різко скорочено виробництво всіх видів його продукції, а ринок праці скоротився в кілька разів. Це пов'язано із ліквідацією колективних сільськогосподарських господарств, закриттям численних переробних підприємств АПК, які відігравали визначальну роль у формуванні робочих місць і забезпечували соціально-економічний розвиток малих міст і селищ міського типу. Різко зросло безробіття в сільській місцевості, що призвело до масової міграції населення у великі міста і навіть за кордон.

До 1991 р. в УРСР за прибутки підприємств АПК у селах, селищах міського типу та малих містах були збудовані тисячі шкіл, лікарень і фельдшерсько-акушерських пунктів, будинків культури, житлових будинків і побутових майстерень, а також тисячі кілометрів автошляхів з твердим покриттям. В АПК працювали фахівці 65 різних спеціальностей, підготовку яких здійснювали десятки вищих та середніх спеціалізованих навчальних закладів. У той період АПК був важливим чинником розвитку не лише економіки, формування бюджету і пенсійного фонду, й, зважаючи, що село — колыска українського народу, і є основою збереження українців, їх мови, культури, традицій, звичаїв і духовності, а також консолідації всього українського суспільства.

При цьому не можна зменшувати роль у розвитку економіки та консолідації українського суспільства й інших міжгалузевих комплексів. Так, руйнація машинобудівного комплексу та закриття численних збанкрутілих у силу об'єктивних та суб'єктивних причин підприємств легкої, харчової, деревообробної і хімічної промисловості, обсягів капітального будівництва і зменшення

виробництва продукції будівельної індустрії призвело до обвального скорочення робочих місць і формування мільйонів безробітних громадян і декласування суспільства.

Отже, формується ситуація розконсолідації українського суспільства, пов'язана з низкою проблем, формування яких, на жаль, має в основному суб'єктивний характер. Зокрема, це мовна проблема та проблема входження України до Європейського чи Митного Союзу. Проте найбільше значення для роз'єднання громадян України має різке погіршення соціально-економічної ситуації в країні, надвисоке безробіття та майнове розшарування населення. На жаль, нині в Україні діють деструктивні сили, в тому числі і у Верховній Раді України, які свідомо розколюють українське суспільство. При цьому розконсолідація суспільства настільки непередбачувана, що загрожує національній безпеці країни. Зокрема, відтік мільйонів громадян працездатного віку в пошуках роботи за кордоном, часто з вищою освітою, кандидатів і докторів наук на навчання і підготовку яких були витрачені значні кошти з державного бюджету, знекровлює інтелектуальний і фаховий потенціал України та різко зменшує потенційні можливості держави для її подальшого поступального і динамічного соціально-економічного розвитку. Одночасно погіршується моральний і духовний стан суспільства, його віра як у сьогодення, так і в майбутнє своїх дітей.

На жаль, деструктивну роль щодо консолідації українського суспільства відіграють деякі засоби масової інформації. Особливо це характерно для деяких телеканалів, які замість показувати позитив у розвитку суспільства, основну увагу у висвітленні сучасних подій у державі звертають на негатив, зокрема, аварії, вбивства, пограбування тощо. Звичайно, у висвітленні цих проблем є певний виховний момент, зокрема, до яких наслідків призводять порушення правил дорожнього руху. Водночас постійний негатив на телеекрані за відсутності або недостатньому висвітленні позитивів у соціально-економічному розвитку країни створюють невпевненість громадян і напруженість у суспільстві. Незважаючи на те, що позитивного в нашій сучасній дійсності, на жаль, не так багато, але воно є. І його не лише потрібно показувати, а й робити все для його примноження. Тільки позитивні приклади здатні об'єднувати людей і створювати упевненість у майбутньому. Зокрема, дуже мало уваги приділяється проблемам соціально-економічного розвитку країни, будівництву нових промислових, агропромислових, транспортних об'єктів та об'єктів соціально-культурного призначення.

Водночас багато засобів масової інформації замість пошуків ефективних напрямів відновлення та розвитку економіки України на основі сучасних технологій, підвищення ефективності її функціонування, створення нових робочих місць і підготовки для них висококваліфікованих кадрів, навпаки, заохочують найталановитішу молодь до міграції за кордон. Тільки там, як вважають деякі журналісти та телеведучі, найталановитіші молоді українці зможуть отримати значно кращу вищу освіту, ніж в Україні, та реалізувати свої знання та фахову підготовку. Можна не погодитись із такою думкою і стверджувати, що сучасна вища школа, особливо національні вищі навчальні заклади, здатні готувати висококваліфікованих фахівців для всіх галузей народного господарства. Завданням держави є модернізація економічного потенціалу України, вдосконалення його галузевої структури, створення робочих місць для висококваліфікованої праці і надання можливості молодим талановитим випускникам вишів реалізувати вдома свій талан і здібності за умови високої заробітної плати.

Переважна більшість періодичних видань і телеканалів перебуває в приватній власності і виражає політичні погляди та інтереси тих людей, у руках яких вони є. Оскільки ці погляди часто полярні, то формують відповідним чином і різні суспі-

льно-політичні вибори громадян. Це має надзвичайно велике значення для розконсолідації українського суспільства і не відповідає його інтересам.

Така ситуація в країні не сприяє формуванню патріотизму та гордості за свою державу більшості її громадян, здатності їх за необхідності віддати всі свої сили, а у критичні часи і життя, задля перемоги над ворогом і збереження суверенітету, незалежності і цілісності території Батьківщини.

Поступальний і ефективний соціально-економічний розвиток України неможливий без наявності як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій. Іноземні інвестиції в економіку України надходять в основному із «офшорів», на кшталт Кіпру, а не із технологічно розвинутих країн. Так, на 1 січня 2005 р. лідером за обсягом інвестицій в економіку України були США (13,2 %) і наступним за показником був Кіпр (12,2 %), а на 31 грудня 2012 р. показник змінився на користь Кіпру (31,7 %), що сягає обсягів інвестицій ФРН (11,6 %), Нідерландів (9,5 %), Австрії (6,2 %) та Великої Британії (4,7%) разом узятих. Ще серед крупних інвесторів є Російська Федерація (7%), а США взагалі немає серед крупних інвесторів [15, 15]. Відсутня програма формування спеціальних або вільних економічних зон і створення сприятливого економічного та юридичного середовища для будівництва в них спільних підприємств із розвиненими країнами. Залучення і використання високотехнологічних підприємств зі згаданих країн є одним з найефективішних чинників підняття економіки менш розвинутих країн. Зокрема, більшість країн Східної, Південно-Східної і Південної Азії саме за рахунок технологічних інвестицій Японії, США, країн Західної Європи здійснили швидкий стрибок до індустріального суспільства та підняли добробут свого населення.

Внутрішні інвестиції цих країн, а також багатих нафтовидобувних держав узбережжя Перської затоки, а також низки країн Латинської Америки і навіть Африки вкладаються в соціально-економічний розвиток своїх держав.

Водночас більшість українських олігархів, заробляючи мільярдні статки в Україні, переважну частку їх вивозять у банки офшорних зон і скуповують у багатих країнах дорогі маєтки, не пов'язуючи своє та майбутнє своїх дітей з Україною. Якби вони мислили потребою перспективи розвитку власної держави, то вкладали хоча б частину отриманих прибутків у розвиток національної економіки. Отже, найбагатші люди держави роблять деструктивний вклад і детермінують процес розконсолідації українського суспільства.

Висновки. Завданням державних інститутів України є розробка та впровадження в життя Програми стратегічного, економічного, соціального і духовного відродження українського суспільства. Для цього необхідно змоделювати ефективну економіку України та її регіонів у сучасному глобальному просторі, а також у європейському ринку товарів і послуг, використовуючи власний досвід і досвід успішних розвинутих країн світу. Усі уряди, незалежно від партій, які в них представлені, зобов'язані виконувати цю програму, не змінюючи її стратегії, а лише вносячи деякі тактичні зміни, залежно від внутрішніх і зовнішніх чинників, які можуть виникати в процесі цього розвитку.

Лише соціально спрямована розвинена економіка з потужним динамічним бюджетом і пенсійним фондом здатні забезпечити високий рівень добробуту і соціальної захищеності всіх верств населення та об'єднати або консолідувати все українське суспільство.

Подальша робота над проблематикою визначення консолідуючих і деструктивних факторів для українського суспільства на сучасному етапі в контексті аналізу позитивного і негативного досвіду України і зарубіжних країн відкриває можливість для вироблення і прийняття Програми стратегічного, економічного, соціального і духовного відродження українського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивилизационные модели современности и их исторические корни / Ю. Н. Пахомов, С. Б. Крымский, Ю. В. Павленко и др; Под ред. Ю. В. Пахомова. — К.: Наукова думка, 2002. — 632 с.
2. Юхновський І. Базові принципи вдосконалення українського суспільства. Закономірності буття у контексті стаціонарної термодинаміки / І. Юхновський // Вісник НАН України.— 2006.— № 1. — С. 3—13.
3. Литвин В. М. Україна: досвід та проблеми державотворення (90-і роки ХХ ст.) / В. М. Литвин.— К.: Наукова думка, 2001. — 558 с.
4. Луцишин Г. І. Політичні умови та механізми досягнення національної консолідації України / Г. І. Луцишин // Грані. — 2012.— № 8 (88).— С. 12—128.
5. Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні / Л. Нагорна. — К.: ІПіЕНД, 2002. — 272 с.
6. Великий український капітал: взаємовідносини з владою і суспільством / за ред. О. Й. Пасхавер, Л. Т. Верховодова, К. М. Агеєва. В надзаг.: Центр економічного розвитку. — К.: Дух і літера, 2007. — 130 с.
7. Діак І. В. Українська національна ідея. Шлях до Великої України / І. В. Діак— К.: Б. в., 2005. — 334 с.
8. Український вибір: політичні системи ХХ століття і пошук власної моделі суспільного розвитку / Кер. авт. кол. В. Ф. Солдатенко. — К.: Парламентське вид-во, 2007.— 576 с.
9. Обама офіційно погодився стати кандидатом в президенти США. // Корреспондент 7 сентября 2012 — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://korrespondent.net/world/1392191-obama-oficialno-soglasilsya-stat-kandidatom-v-prezidenty-ssha>
10. Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/>
11. Розумний М. М. Ідея і нація / М. М. Розумний // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Журналістика. — 2005.— Вип. 13. — С. 1—13.
12. История военной стратегии России / Под ред. В. Н. Золотарева. — М.: Кучково поле; Полиграфресурсы, 2000. — 592 с.
13. Статистичний щорічник України за 2011 рік : Державний комітет статистики України / Ред. О. Г. Осауленко — К.: Консультант, 2012. — 571 с.
14. Хмелько В. Макросоціальні зміни в українському суспільстві за роки незалежності / В. Хмелько // Соціологія: теорія, методи, маркетинг: Науково-теоретичний часопис. — 2003. — № 1. — С. 23.
15. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності. Статистичний збірник / За ред. Овденко Л. М. — К.: Державна служба статистики України, 2013. — 70 с.

REFERENCES

1. Pakhomov, Yu. N. (Ed.). (2002). *Civilized models of modernity and their historical roots*. Kyiv: Naukova Dumka (in Rus.).
2. Yuhnovskiy, I. (2006). Basic Principles of Improvement of Ukrainian Society. Laws of living being in the context of permanent thermodynamics. *Visnyk NAS Ukrainy (Bulletin of National Academy of Sciences of Ukraine)*, 1, 3—13 (in Ukr.).
3. Lytvyn V. (2001). *Ukraine: Experience and problems of statebuilding (90-s of the XX century)*. Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).
4. Lutsyshyn G. (2012). Political conditions and mechanisms of achievement of national consolidation of Ukraine. *Grani (Verges)*, 8(88), 125—128 (in Ukr.).
5. Nagorna L. (2002). *The National Identity in Ukraine*. — Kyiv: IP&END (in Ukr.).
6. Paskhaver, O. J., Verkhovodova, L. T., & Ageev, K. M. (Eds.). (2007). *Big Ukrainian capital: Relations between government and society*. Kyiv: Dukh I Litera (in Ukr.).
7. Diyak, I. (2005). *National idea of Ukraine. The Movement to great Ukraine*. — Kyiv: B.v. (in Ukr.).
8. Soldatenko, V. F. (Ed.). *Ukrainian choice: Political systems of the 20th century and search of the own model of social development*. Kyiv: Parliamentary edition (in Ukr.).
9. *Obama has officially applied for the position of the President of the United States*. (n.d.). Retreved from <http://korrespondent.net/world/1392191-obama-oficialno-soglasilsya-stat-kandidatom-v-prezidenty-ssha> (in Rus.).

10. *About the number and structure of population of Ukraine under the results of all-Ukrainian population census in 2001.* (n.d.). Retrieved from <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/> (in Ukr.).

11. Rozumnyi, M. (2005.). *Idea and Nation. Visnyk Kyivskogo natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenko (Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv)*, 13, 10—13 (in Ukr.).

12. Zolotarev, V. N. (Ed.) (2000). *History of war strategy of Russia.* Moscow: Kuchkovo pole, Poligrafresursy (in Rus.).

13. Osaulenko, O. G. (Ed.). (2012). *Statistic Yearbook of Ukraine for 2011.* — Kyiv: Konsultant (in Ukr.).

14. Khmelko, V. (2013). *Macrosocial changes in the Ukrainian society over the years of independence. Sotsiologiya: teoriya, metody, marketing: Naukovo-teoretychnyi chasopys (Sociology: Theory, methods, marketing: Research and theoretical journal)*, 1, 5—23 (in Ukr.).

15. Ovdenko, L. M. (Ed.). (2013). *Investments of External economic activity. Statistical collection.* Kyiv: State Statistics Service of Ukraine (in Ukr.).

УДК 342.84 (477+100):34.05

Невмержицький Є. В.*,
доктор політичних наук, професор,
Український державний університет
фінансів та міжнародної торгівлі,
Київ, Україна

БОРТЬБА З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Анотація. На основі аналізу міжнародного і вітчизняного досвіду протидії корупції обґрунтовано необхідність системного, комплексного підходу до розв'язання проблеми обмеження масштабів корупції в Україні, включення в антикорупційну діяльність додаткових механізмів з урахуванням практики розвинутих країн. Визначено ступінь взаємозв'язку політики подолання корупції з розв'язанням політичних, економічних, соціальних проблем; конкретизуються шляхи боротьби з корупцією з огляду на організаційно-адміністративну, правову, виховну, ідеологічну, політичну сфери.

Ключові слова: корупція, боротьба, влада, досвід, механізми, право, політика, порівняння, аспект.

Аннотация. На основе анализа международного и отечественного опыта практики противодействия коррупции обосновываются необходимость системного подхода к решению проблемы ограничения масштабов коррупции в Украине, включение в эту деятельность дополнительных механизмов с учетом опыта развитых стран. Определяется степень взаимосвязи политики преодоления коррупции с решением политических, экономических, социальных проблем; конкретизируются пути борьбы с коррупцией с учетом организационно-административной, правовой, воспитательной, идеологической, политической сфер.

Ключевые слова: коррупция, борьба, власть, опыт, механизмы, право, политика, сравнение, аспект.

Abstract. It is based (regarding analysis of international and domestic experience and practice of opposing corruption) the necessity of systematic approach to the solving of the problem of restriction corruption in Ukraine with respect of additional mechanisms and with due regard to the practice of developed countries. It is defined extent of interrelation between policy of overcoming corruption and solving political, economic, social problems; and it is given concrete vision of the ways of fighting corruption with due regard of organizational, administrative, legal, educational, ideological, political spheres. It is substantiated an idea that restriction of corruption dimensions to a considerable extent depends on accurately defining powers and functions of political and state institutions and their official persons; on introduction democratic principles in managing public affairs, on forming minds for all-round developing structures of social society; on forming active mechanism of public control state institutions. Maximum restriction of state regulation of different spheres of economic and social life of the country, broading free market business will also promote this process.

* Nevmerzhitsky E. V., Doctor of Political Sciences, Professor, Ukrainian State University of Finance and International Trade, Kyiv, Ukraine.